

De Veldkrekkel in het Nationaal Park de Meinweg

W. Jansen, Wilhelminalaan 85, 6042 EM Roermond

De Veldkrekkel (*Gryllus campestris*) [figuur 1] is de grootste krekkelsoort van Nederland. De mannetjes produceren een luid en helder geluid en zijn tot op 100 meter afstand duidelijk te horen. De Veldkrekkel is in Nederland een zeer zeldzame soort en staat op de Rode lijst als bedreigde soort (ODÉ, 1998). In Limburg komt de Veldkrekkel momenteel nog voor in een aantal verspreid gelegen terreinen onder andere in Nationaal Park de Maasduinen, Weerter- en Budelerbergen, Brunsummerheide, Beegderheide en Bemelerberg (KLEUKERS *et al.*, 1997; BOEREN *et al.*, 2003). Dit artikel beschrijft de historische opgaven, recente waarnemingen en een gebiedsdekkend onderzoek dat in 2002 naar de Veldkrekkel is gedaan in het Nationaal Park de Meinweg.

VOORKOMEN VELDKREKEL MEINWEG

Historische gegevens vóór 1980

In het begin van de vorige eeuw zijn van de Veldkrekkel veel vindplaatsen bekend van de pleistocene zandgronden in het oosten en zuiden van Nederland. In DUJIM & KRUSEMAN (1983) wordt een verspreidingskaartje gegeven met vondsten tot en met 1980. Op dit kaartje wordt ook de Veldkrekkel voor het Meinweggebied aangegeven. Deze gegevens hebben waarschijnlijk betrekking op de vondsten die terug te vinden zijn in een overzicht van TILMANS (1980). De eerste gedocumenteerde waarneming van de Veldkrekkel in de Mein-

weg dateert uit 1948 (collectie Luc. Willemse) en is afkomstig van de "spoordijk" (waarschijnlijk van de spoorlijn van de IJzeren Rijn die door het Meinweggebied loopt). In datzelfde jaar wordt ook een Veldkrekkel gevangen bij Vlodrop-station. Ook daarna is de Veldkrekkel in de Meinweg verzameld. In de collectie van F. Willemse in het Instituut voor Taxonomische Zoölogie te Amsterdam en de collectie van het Rijksmuseum voor Natuurlijke Historie te Leiden bevinden zich verscheidene tussen 1952 en 1967 verzamelde exemplaren. Verder bevindt zich een exemplaar met jaartal 1976 en etiketaanduiding "Meinweg" in de collectie van F. Willemse.

Periode 1980 tot en met 2001

In 1985 is in het Meinweggebied een gebiedsdekkende inventarisatie uitgevoerd naar sprinkhanen en krekels (HERMANS & BUGGENUM, 1986). In dit artikel melden de auteurs dat er geen waarnemingen gedaan zijn van de Veldkrekkel. Wel verwijzen ze terug naar de historische waarnemingen die vermeld worden in TILMANS (1980).

Aan het begin van de periode 1990 tot en met 2001 worden weer enkele vondsten van de Veldkrekkel in het Meinweggebied gedaan [figuur 2]. In die periode is het gebied frequent bezocht door de auteur en zijn broer S. Jansen. Op 17 juni 1990 wordt één enkel exemplaar van de Veldkrekkel in een maïsakker in het Herkenboscherven gevonden. De waarneming van dit roepende mannetje is zeer bijzonder, aangezien dit na 1976 de eerste keer is dat de soort weer in de Meinweg is aangetroffen. Op 10 juni 1991 wordt opnieuw een roepend exemplaar gevonden, nu in een weiland in het aan de Meinweg grenzende Duitse natuurgebied Luzenkamp. In dat jaar wordt op 30 juni nogmaals een roepend exemplaar gevonden. Nu in een aanplant van een houtsingel op het Wolfsplateau van de Meinweg. Een kleine populatie van Veldkrekkel werd gevonden op 13 april 1991 onder de bovengrondse hoogspanningsleidingen die door het Nederlandse bosgebied de Luzenkamp loopt. Na een gerichte telling

worden hier minimaal 70 roepende Veldkrekels vastgesteld. In 1992 worden op deze plek 95 holletjes geteld, met 61 mannetjes en 31 vrouwtjes. Slechts drie holletjes zijn niet bezet. Het lage aantal getelde vrouwtjes kan een gevolg zijn van het feit dat alleen de mannetjes roepen en dus eerder opgemerkt worden. Verder was het opvallend dat de holletjes waarin de Veldkrekels zaten in groepjes bij elkaar lagen en dat deze clusters ver-

FIGUUR 1

Een mannetje van de Veldkrekkel

FIGUUR 2

De verspreiding van de Veldkrekkel (*Gryllus campestris*) in de voormalige gemeente Roerdalen en omgeving in de periode 1990 - 1992 (©Topografische Dienst, Emmen).

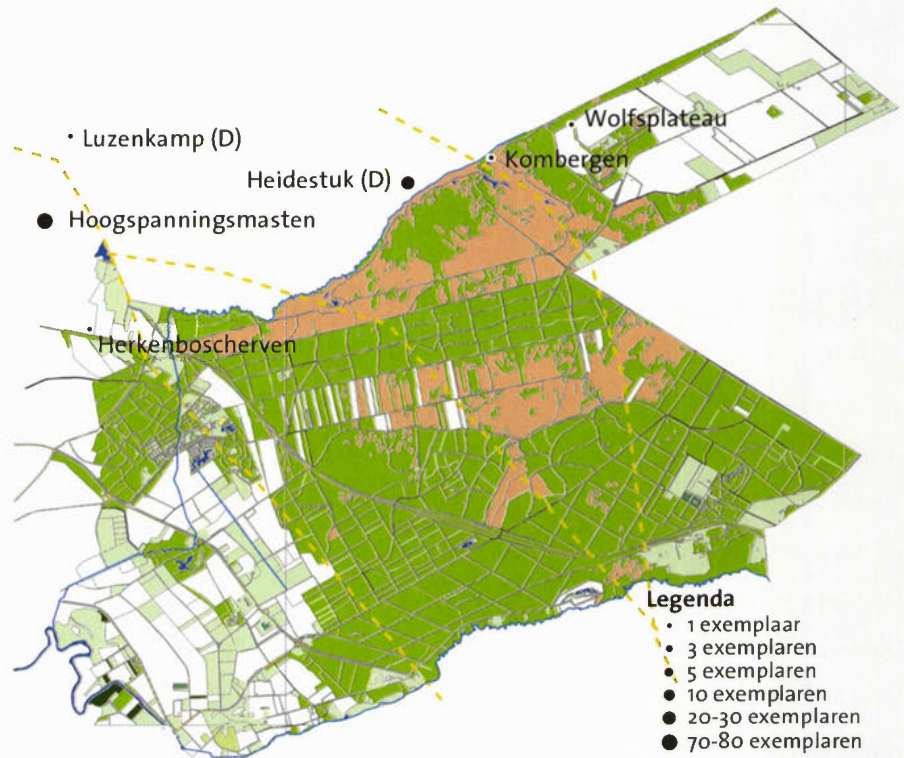
spreid in dit open stuk lagen. Langs het wandelpad van de Kombergen wordt op 7 april 1992 een halfwas mannetje gevonden in een holletje onder een pol Borstelgras (*Nardus stricta*). Op 24 mei 1992 wordt op diezelfde locatie een roepend mannetje aangetroffen. Ook op 24 mei worden tientallen Veldkrekels gevonden in een open perceel langs de Bosbeek in het Duitse deel van de Meinweg. Dit perceel bestaat uit een afgebrand naaldbos, dat nadien is het omgevormd naar heide, waarbij de boomstobben zijn verwijderd en het perceel is afgeplagd. In dit nieuwe heideperceel wordt de Veldkrekkel in de periode 1992-1998 elk seizoen gehoord. Ook rond de Rolvennen wordt de Veldkrekkel in die periode vastgesteld. In 1999 blijkt de Veldkrekkel zich op verschillende plaatsen rondom dit vennengebied te bevinden. Er zijn in dat jaar ongeveer 35 roepende mannetjes van de Veldkrekkel vastgesteld in totaal zes kilometerhokken [figuur 3].

Veldonderzoek 2002

In het kader van het Beschermingsplan sprinkhanen en krekels in Limburg (KLEUKERS & HOOF, 2003) is in 2002 de Meinweg onderzocht op enkele soorten, waaronder de Veldkrekkel. Vastgesteld moest worden hoe de populatie van de Veldkrekkel in dit gebied er voor stond. Uit een korte inventarisatie gedurende één dagdeel rond de Rolvennen is gebleken dat deze populatie niet bedreigd was.

Aansluitend op dit globale onderzoek heeft de auteur op persoonlijke titel alle potentiële leefgebieden in het Nationaal park de Meinweg gebiedsdekkend onderzocht op Veldkrekkel. Het onderzoek is uitgevoerd door alle open heidevelden, braakliggende akkers en andere open terreinen lopend te bezoeken. Op het hoogterras zijn alle veldwegen per fiets geïnventariseerd. Ditzelfde is gedaan in het Haldert, Flinke Ven, Crayhofweide en de weilanden nabij het voormalige klooster Sint Ludwig.

Het onderzoek is uitgevoerd op vier aaneengesloten velddagen met mooi, droogen

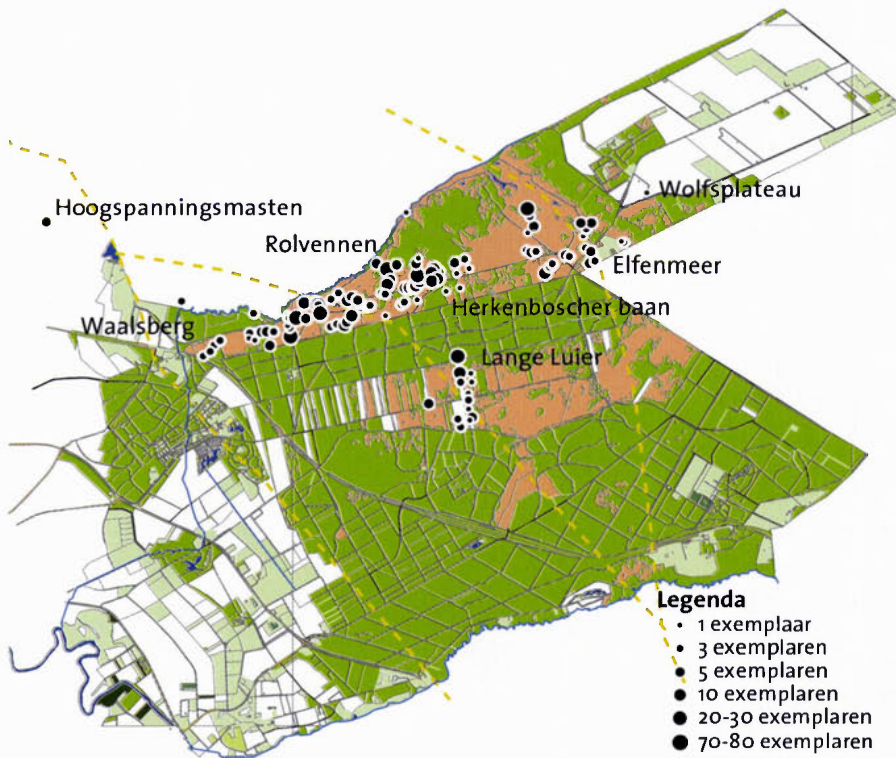

warm weer, de juiste omstandigheden om de Veldkrekkel te inventariseren. Het onderzoek heeft zich vooral gericht op roepende mannetjes. Eén of enkele exemplaren worden vlug opgemerkt en zijn snel gelokaliseerd. Moeilijker werd het als het een cluster van meer dan tien roepende exemplaren betreft. In dat geval is het aantal geschat. De hoogste aantallen bevinden zich rond de Rolvennen en langs de Grote Herkenboscherbaan. Ook in de Zandbergstoring bij de Kombergen en bij de Waalsberg zijn verspreid Veldkrekels gevonden. In de heide langs het Commiezenpad, het pad dat parallel aan de Bosbeek loopt, is een enkel roepend exemplaar gevonden. Bij

FIGUUR 3

De verspreiding van de Veldkrekkel (*Gryllus campestris*) in de voormalige gemeente Roerdalen en omgeving in 1999 (©Topografische Dienst,

FIGUUR 4

De verspreiding van de Veldkrekkel (*Gryllus campestris*) in de voormalige gemeente Roerdalen en omgeving in 2002 (©Topografische Dienst, Emmen).

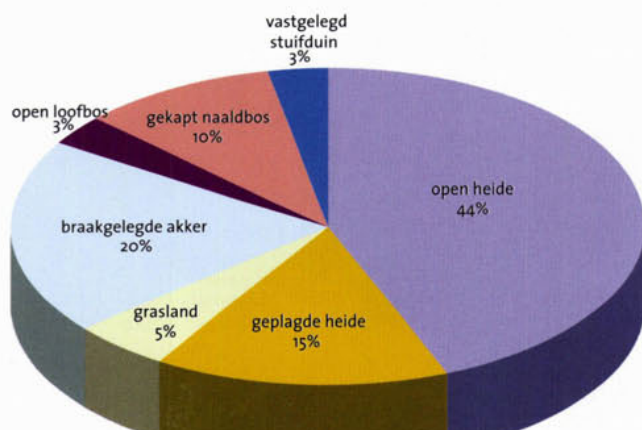
maal 300 roepende mannetjes van de Veldkrekkel geteld.

DISCUSSIE

Uit KLEUKERS *et al.*, (1997) kan worden afgeleid dat de Veldkrekkel in het Meinweggebied aanwezig is in zowel de periode vóór 1950, de periode 1950-1979 als de periode 1980-1994. Toch wordt duidelijk als men de afzonderlijke waarnemingen bekijkt, dat de Veldkrekkel in dit gebied niet altijd even algemeen was, en mogelijk enige tijd afwezig is geweest. Hoe algemeen of talrijk de soort vroeger in de Meinweg was, is niet meer te achterhalen. Zeker is dat de soort aanwezig was van

af de jaren 1948 tot en met 1967. Daarna duurt het tot 1976 (negen jaar) voordat weer een melding wordt gedaan. Ondanks het feit dat de Meinweg na 1976 geregeld door veldonderzoekers wordt bezocht, duurt het maar liefst veertien jaar (1990) voordat deze luide soort weer wordt geconstateerd. Daarom kan men stellen dat gedurende de periode 1976 tot 1990 de aantallen jarenlang ten minste zeer gering zijn geweest of dat de Veldkrekkel mogelijk geheel uit het Nederlandse deel van het Meinweggebied was verdwenen. De Veldkrekkel is een soort met een gering verspreidingsvermogen. Omdat de meeste exemplaren van deze soort niet kunnen vliegen, moeten ze zich als larve of imago al lopend door geschikt terrein verspreiden. De recente vestigingen van de Veldkrekkel in het Nationaal Park de Meinweg hebben waarschijnlijk plaatsgevonden vanaf het nieuwe heideterreintje langs de Bosbeek of vanuit de open gebieden grenzend aan het Duitse grondgebied Elmpterwald. Een andere factor die de verspreiding van de Veldkrekkel heeft bespoedigd is het van 1984 tot en met 1987 door Staatsbosbeheer ter hand genomen heideherstel, dat bestond uit het grootschalig plaggen van geheel vergraste heide. Dit heeft de vestiging van de Veldkrekkel zeker bevorderd. Opeens waren er vrij veel open zandige plekken aanwezig in het gebied. In de jaren daarna is dit plaggen kleinschaliger uitgevoerd. In 1986 is gestart met begrazing door schapen, eerst perceelsgewijs, later in grote aaneengesloten begrazingseenheden. Dat dit grootschalige beheer niet altijd goed is geweest voor reptielen wordt beschreven door LENDERS & DAAMEN (2004). Vermoedelijk zullen deze grootschalige beheersmaatregelen ook voor de Veldkrekkel uiteindelijk niet het gewenste biotoop opleveren, omdat hierdoor op grote oppervlakten eenvormige struikheidevegetaties ontstaan, die deze soort mijdt.

het Paardengat zijn verspreid drie roepende Veldkrekels gevonden in een heidestuk dat geheel omsloten is door open eikenbos. Ook zijn enkele recent gedunde, en daarom mogelijk geschikte, bospercelen nabij de paardentunnel (deze ligt onder de verharde weg ter hoogte van het Paardengat) onderzocht. Hier kon de Veldkrekkel echter niet worden vastgesteld. Wel werden 20 tot 30 roepende Veldkrekels gehoord op de al enkele jaren braakgelegde akkers langs de Lange Luier. In het weiland ten zuiden van het terras bij het Scherpenzeelven werden twee clusters van acht en zeven exemplaren gevonden. De vegetatie bestaat hier uit Engels raaigras (*Lolium perenne*) met hier en daar open wroetplekken van Wild zwijn (*Sus scrofa*). De clusters liggen steeds in de buurt van deze open zandplekken, waar de vegetatie ij is. Verder is op het Wolfsplateau een enkel roepend exemplaar gevonden in een recent verworven weiland van Staatsbosbeheer in een open vegetatie van Engels raaigras. Onder de bovengrondse hoogspanningsleiding die door het Nederlandse bosgebied de Luzenkamp loopt zijn in 2002 slechts vijf exemplaren gehoord. Hier is de populatie dus duidelijk afgenomen. Het veldonderzoek in 2002 heeft in totaal negen kilometerhokken opgeleverd waarin de Veldkrekkel is aangetroffen [figuur 4]. Er zijn hierbij mini-

FIGUUR 5

De vastgestelde verhoudingen van de biotopen waarin de Veldkrekkel (*Gryllus*

De verspreiding van de Veldkrekkel in het Meinweggebied is niet aaneengesloten, maar geeft een clustering te zien [figuur 4]. In de gesloten bospercelen zijn geen roepende exemplaren gehoord, ook zijn er geen Veldkrekels gevonden in de stukken met een uniforme vegetatie van Struikhei (*Calluna vulgaris*). Wel komt de Veldkrekkel voor in heide die een open karakter heeft (44%). Opmerkelijk genoeg komen de meeste Veldkrekels voor op open plekken die recent zijn ontstaan. Deze bestaan uit geplagde heide, braakgelegde akkers en voormalige bospercelen met Fijnspar (*Picea abies*) en/of Grove den (*Pinus sylvestris*), waar enige jaren geleden kaalkap heeft plaats gevonden. Dit blijkt ook duidelijk uit figuur 5, waarin de verhoudingen tussen de biotopen waarin de Veldkrekkel in 2002 is gevonden, zijn weergegeven. Hieruit blijkt dat minstens 45% van de waarnemingen in dergelijke terreindelen is gedaan.

Een ander verrassend resultaat van het onderzoek uit 2002 is dat de Veldkrekels niet alleen aan de kant van de Rolvennen, maar ook aan de zuidkant van de verharde weg in de Meinweg langs de Lange Luier zijn gehoord. De krekels hebben waarschijnlijk de doorsteek kunnen maken door het halfopen naaldbos (bij de paardentunnel), waarschijnlijk al lopend als nimf. De afstand tussen de clusters aan weerszijden van de verharde weg bedraagt circa 530 m.

In 2005 heeft de Veldkrekkel zich verder uitgebreid naar twee aanliggende kilometerhokken. Ook deze nieuwe vindplaatsen bevinden zich niet op de oude heideterreinen. In één kilometerhok (205-352) is een cluster van drie exemplaren gevonden in een braakgelegde akker. In het andere kilometerhok (207-353) betrof het een extensief beheerd akkertje met drie clusters met achtereenvolgens één, twee en zelfs meer dan 10 roepende mannetjes.

TOEKOMST

Het ligt in de verwachting dat de Veldkrekkel zich verder zal uitbrei-

den, omdat het beheer van het Nationaal Park de Meinweg gericht is op het open houden of maken van heideachtige vegetaties. Ook op het Wolfsplateau is verdere uitbreiding te verwachten, maar zeker ook in andere potentieel geschikte gebieden als Honingsberg, Klifsberg, Op den Bosch, Vogelkooi, Melickerven en Het Haldert. Naar verwachting zullen de meeste gebieden door de Veldkrekkel kunnen worden bereikt als het huidige beheer, gericht op het open kappen van verbindingstroken voor de Adder, wordt gecontinueerd (OVERLEGORGAAN NATIONAAL PARK DE MEINWEG, 2002). Zonder deze aanvullende maatregelen zal de Veldkrekkel het emplacement Vlodrop-Station, de schrale graslanden van Crayhofweide en de weilanden van het voormalige klooster Sint Ludwig niet bereiken, omdat deze open gebieden geïsoleerd liggen in het omringende gesloten bosgebied.

De Veldkrekkel komt in Limburg slechts in een beperkt aantal gebieden voor. Van deze populaties zijn er enkele ook nog eens zeer klein en kwetsbaar. Deze bedreigde diersoort zou periodiek gemonitord moeten worden. De Veldkrekkel is een doelsoort voor open heide en stuifzandgebieden en daarom een goede graadmeter voor het gevoerde beheer. Helaas ontbreekt het ook voor deze bijzondere soort aan structureel monitoringsonderzoek. Met enige ondersteuning en stimulering vanuit de beherende instanties kan dit echter eenvoudig opgepakt worden door lokale vrijwilligers.

DANKWOORD

Een woord van dank aan Henk Schmitz die het artikel voorzag van waardevol commentaar. Voor het verzorgen van goed kaartmateriaal en achtergrondinformatie wil ik de medewerkers van Staatsbosbeheer (Robbert Ouwerkerk en Ger Hendriks) bedanken. Verder wil ik Sandi Mackowiak, Henk van Kuijk en Roos de Jong bedanken voor hun inzet tijdens het inventariseren van de Veldkrekkel in 2005.

Summary

THE FIELD CRICKET AT THE MEINWEG NATIONAL PARK

The Field cricket (*Gryllus campestris*) once occurred in all areas with Pleistocene soils in the Dutch province of Limburg. Although its decline still continues, the population at the 'De Meinweg' National Park is a favourable exception. Whereas this species was known to be present in this nature reserve in the past (1948-1964, 1976), there was a period of 14 years during which the Field cricket was at best very rare there. In 1990 and 1991, however, some specimens were found by the author and his brother. In 1999, Field crickets were found in six of the one-hour grid squares, with a total of 35 specimens. In 2002, the author surveyed the entire area of the nature reserve, and found the species to be distributed over a larger part (nine grid

minimum of 300 specimens. The population is now strong and healthy.

Literatuur

- BOEREN, J., H. VAN BUGGENUM, J. HERMANS, W. JANSEN, R. KLEUKERS & H. VAN KUIJK, 2003. Werkatlas Sprinkhanen en Krekels van Limburg. Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Maastricht & EIS-Nederland, Leiden.
- DUIJM, M. & G. KRUSEMANN, 1983. De krekels en sprinkhanen in de Benelux. Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Amsterdam.
- HERMANS, J.T. & H.J.M. VAN BUGGENUM, 1986. Sprinkhanen en krekels in het Meinweggebied. Roerstreek '86, uitgave van Heemkundevereniging Roerstreek 18:105-122.
- KLEUKERS, R., E. VAN NIEUKERKEN, B. ODÉ, W. VAN WINGERDEN & L. WILLEMSE, 1997. De sprinkhanen en krekels van Nederland. Nederlandse Fauna 1. Na-

vertebrate Survey - Nederland, KNNV-uitgeverij, Leiden.

- KLEUKERS, R.M.J.C. & P.H. VAN HOOFF, 2003. Beschermingsplan sprinkhanen en krekels in Limburg. EIS-Nederland, Leiden/Bureau Natuurbalans - Limes Divergens BV, Nijmegen.
- LENDERS, A.J.W. & L. DAAMEN, 2004. Habitatbeheer voor de Zandhagedis rond het oude hakhoutbos (Meinweggebied). Het langdurig effect van grootschalig plaggen en branden. Natuurhistorisch Maandblad 93 (10): 281-286.
- ODÉ, B., 1998. Bedreigde en kwetsbare krekels en sprinkhanen in Nederland. Basisrapport met voorstel voor de Rode lijst. Stichting EIS - Nederland, Leiden.
- OVERLEGORGAAN NATIONAAL PARK DE MEINWEG, 2002. De overtreffende trap. Beheer- en Inrichtingsplan Nationaal Park de Meinweg. Buro Hemmen, Randwijk.
- TILMANS, J., 1980. De Orthoptera (Sprinkhanen en krekels) en Dictyoptera (Kakkerlakken) van Limburg. Natuurhistorisch Maandblad 69 (2): 41-48.